

Jasminka Tihi-Stepanić

MIRIS KNJIGE

Knjiga ima svoju visinu, širinu i debljinu. Možemo ju odvagnuti u ruci, odmjeriti pogledom i odmah znati stane li nam u torbu. Knjiga ima svoju boju. Knjiga ima svoju teksturu. I konačno – knjiga ima svoj miris. Miris knjige je prvo što nas dočeka u knjižnici ili nekom drugom mjestu gdje su se knjige udomaćile, razbaškarile na policama, stolu, krevetu, fotelji. To je miris koji ljubitelju knjige kaže da se nalazi među svojim duhovnim srodnicima, koji mu šapće: „Dobrodošao si, možeš se opustiti.“

Knjige ne mirišu svima jednako. Nekima mirišu na dosadu, nekima na subotnju večer kada su se izjalovili svi planovi za izlazak, nekima mirišu na upalu grla i strepsile, nekima na nedostatak dobrog TV programa, nekima na bolnicu, nekima na vlak ili autobus. Nekima knjige (oprostite na izrazu) naprosto smrde i bježe od njih kao moljci od naftalina. Kada smo već kod moljaca, moram reći da čak i knjiškim moljcima knjige različito mirišu - nekima na slamnati šešir Toma Sawyera, nekima na kamelije, nekima na leševu u šumi (takvih, možda, ima ponajviše), nekima na svemir i još neotkrivene planete, nekima na paprenjake ispred crkve sv. Marka, a ima i književnih sveždera. Oni će gricnuti od svega pomalo.

Zahtjevnijim čitateljima najbolje miriši knjiga koja je znalački napisana, bez natruha površnosti i jeftine želje da se svidi, koja svoga čitatelja tretira kao inteligentno biće s ukusom za lijepo koji, kada ju dočita kaže: „Ova mi je knjiga otkrila svjetove i pomaknula granice, rekla mi je nešto o meni, dirnula me i ushitila.“

Najdavniji miris knjige kojega se sjećam vezan je uz jedno božićno jutro kada me ispod jelke dočekaao komplet tvrdo ukoričenih Andersenovih priča s prekrasnim ilustracijama. Mirisale su na fini sjajni papir, olovni tisak, boju, jelku i šećerne bombone.

Knjiga je od najranijega djetinjstva bila nedjeljiv dio moje svakidašnjice, stil života i najintimnije utočište, prijateljica, njegovateljica i zabavljačica, šareni vrtuljak. Nakon desetljeća čitanja usudila sam se pomisliti da bih mogla napisati knjigu. Riješila sam se paranoje koja mi je govorila da, ukoliko ne pišem kao Krleža, Bulgakov ili Marinković, moje pisanje ne vrijedi ništa. Uхватило me neobično uzbuđenje koje ne mogu ni s čime usporediti. Mirisalo je na avanturu, na zavojite rukavce Mississippija i splav na koji sam uskočila oboružana čitateljskim iskustvom, ljubavlju prema knjizi, poznavanjem književne teorije, pravopisa i gramatike, a i život me već mnogočemu naučio. Čekao me neizvjestan put, ali ja sam znala da ću sama odlučiti o njegovom smjeru i da će se sve odvijati prema mojim zamislima.

Nije me bilo previše strah, nisam se predavala mislima o neuspjehu, slikama u kojima me odbija jedan izdavač za drugim. Bila sam oduševljena pisanjem, sam čin donosio je veliko zadovoljstvo, pa čak i ushit. Kako je pisanje mogla prvoga romana *Imaš fejs?* odmicalo, znala sam da će biti objavljen i da će ga djeca rado čitati jer će biti tako životan, zanimljiv i duhovit da mu neće moći odoljeti ni najokorjeli mali nečitači. Odakle mi tolika samouvjerenost, ne znam.

Kada sam bila pri kraju pisanja, dogodila se sretna slučajnost. Srela sam Božidara Prosenjaka, pisca i urednika u *Alfinoj Biblioteci za mlade*. Rekla sam mu da pišem roman. Blago je preokrenuo očima, ali, kada sam dovršila pisanje, rukopis nije odbio. Pročitao ga je, dao mi nekoliko vrijednih uredničkih savjeta kojih sam se marljivo pridržavala, i na kraju prihvatio moj rukopis. Na Interliberu 2011. godine promoviran je *Imaš fejs?* Iduće godine roman je dobio Nagradu „Mato Lovrak“, a istoimena radioigra, u produkciji Dramskog programa HR-a, nagrađena je na 9. međunarodnom festivalu radioigara za djecu i mlade *Prix*

Ex Aequo u Bratislavi nagradom koju dodjeljuje Međunarodna unija za dječju knjigu *IBBY*. Roman je 2012. bio prvi na ljestvici čitanosti na odjelima za mlade u Knjižnicama grada Zagreba, tema dvaju književnih kvizova na nacionalnoj i regionalnoj razini, a pobudio je zanimanje i književnih stručnjaka. Bio je jedna od tema Međunarodne studentske konferencije *Pontes poeticae* održane na Filozofskom fakultetu u Osijeku 2014. i Međunarodnog kroatističkog znanstvenog skupa u Pečuhu iste godine.

Da parafraziram kultnog švicarskog pisca Roberta Walsera - prava je sreća kada pisac doživi uspjeh sa svojom prvom knjigom.

Uvijek pišem ujutro. Ustanem, pripremim si doručak i skuham kavu. Sjednem za laptop. Osjećam leptiriće, ali ne zbog ljubavne strepnje, nego zbog strepnje hoće li se pojaviti moj vilenjak. Što ako se ne pojavi, postavim si pitanje, no odmah odmahnem rukom jer znam da će ga domamiti moji prsti na tastaturi i već spomenuti leptirići koje voli smiriti, ukrotiti, postati im pastir i usmjeriti ih da lete zajedno u istom smjeru – onom kojim teče moja priča. Kada sjednem za kompjutor, nikada ne znam što ću toga dana napisati. Naprosto se prepustim pisanju nastojeći da ne skrećem previše s puta koji vodi od početka do kraja, tetošim svoga vilenjaka, ohrabrujem ga i hvalim, a on mi, iz zahvalnosti na tolikom povjerenju, šapće još brže pa zaboravim na pravopis, gramatiku i ostale jezičene finese, prepustim mu se kao što se grana bačena u rijeku prepusti struji.

Kako jutro odmiče, vilenjak postaje umorniji (jer nije lako biti vilenjak). Nekako u isto vrijeme ja imam potrebu da se protegnem, pogledam kroz prozor, odgovorim na SMS. Tada mu kažem: „To bi bilo dovoljno za danas. Odmori se, stari moj.“

I dok poslije podne čitam ono što sam toga jutra napisala, čudim se, a ponekad i divim, kako smo to moj vilenjak i ja dobro sročili, a nerijetko mi se čini da to uopće nismo bili on i ja, već netko drugi, pametniji, mudriji i duhovitiji.

Već ste sigurno pogodili tko je vilenjak. Vilenjak je mašta, fantazija bez koje pisac ne može. To je jedina, da se tako izrazim, oprema koja mu je potrebna. Pisac može stvarati bez papira i olovke, pisaćega stroja i kompjutora jer se pisati može i u glavi, ali bez mašte ne može.

Vilenjak je mašta potaknuta ambicijom da se stvori knjiga, vilenjak je dijete u piscu koje izmišlja, laže i maže, preinačuje stvarnost iz pukog užitka ili zato da se opravda. Vilenjak od prvotne ideje stvara čaroliju.

Kada sam već spomenula vilenjaka, samo mi se nameće pitanje o toliko mistificiranom i istrošenom pojmu inspiracije.

Uvriježena je predrasuda da pisac može pisati samo pod njenim utjecajem. Ako se ona ne pojavi, onda ništa. Pisac ustaje od stola i zlovoljan odlazi. Čeka novi dan. No, tome nije tako. Mogu to mirne duše reći ne samo iz vlastitoga iskustva već i iz iskustva svojih kolega pisaca. Potreban je onaj prvi impuls, proplamsaj, ideja da se o nečemu želi pisati i možda je to inspiracija. Sve što slijedi je napran i težak rad, svakodnevan i ustajan, potpomognut vilenjakom. Inspiraciju čekaju golobradi mladići i lijenčine. Ostali sjednu za stol i pišu. Zamislite Tolstoja kako, podnimljen na ruku koja izviruje iz široke bijele košulje, čeka inspiraciju dok Sonja naviruje iza njegova ramena i pita: „No, Lave Nikolajeviču, danas ništa od pisanja?“ A on joj očajan odgovara: „Danas nemam inspiraciju.“

Kada su Picassa pitali gdje nalazi inspiraciju za svoja djela, on je rekao da ga ona zatječe u poslu, dok slika. Iz samoga rada rađa se inspiracija. I to je to. Stvar je vrlo jednostavna i ne treba ju mistificirati.

Pisanje je rad bez odmora i pauze jer pisac piše i kada ne piše, tj. pisac uvijek piše. Kada pišem roman, to ne uključuje samo vrijeme koje provodim za kompjutorom, nego sve vrijeme koje imam. Dok idem prema trgovini ili stojim u redu pred nekim šalterom (odličan trenutak za pisca), dok gulim krumpire ili grabljam otpalo lišće u svome dvorištu, ja pišem, moji su likovi sa mnom, prate me u stopu i šapću mi na uho, ponekad, bogme i jače viknu, natjeraju me da se mašim papira i olovke i brzo zapišem što su mi o sebi otkrili jer bih to mogla zaboraviti ili bi neki drugi lik mogao uskočiti s nekim svojim doživljajem ili mišlju pa bi onu prvu potisnuo. Dok piše, pisac nikada nije sam. Uz njega je koloplet njegovih likova, sudbina, događaja, glasova i, kuda ide, sva ta svita ga u stopu prati. Faulkner je tvrdio da je roman „tajni život pisca, njegov brat blizanac.“

Da je tome tako, reći će vam ovaj primjer. Bila sam već pri kraju pisanja romana *Bacit ću ti kompjutor kroz prozor*, vilenjak mi je šapnuo kakav će biti kraj, no potpuno je zakazao pri nečemu jako bitnom – nije se mogao sjetiti što bi mogao biti vrhunac radnje, točka preokreta poslije koje se sve otpetljava po sili logike, zdravoga razuma i svega onoga što se događalo u romanu od početka. Moj vilenjak se ulijenio, obezobrazio, bježao kada bih ga dozivala, čak je rekao da ga boli grlo, zamislite, onda da ima alergiju na pseću dlaku i sve takve smicalice, samo da ga ne optužim za neuspjeh. No ipak, nisam se previše brinula.

Dio proljetnih praznika te sam 2013. godine provela u Istanbulu. Mogla bih reći da sam si ispunila želju jer sam odavno htjela posjetiti taj čudesni grad. I tako, dok sam šetala lišena svakodnevnih briga pa i pisanja prepunim mostom Galata, između izloženih prženih i sirovih riba upecanih u Zlatnome rogu, čistača cipela i prodavača kestena, odjednom se niotkuda pojavio moj vilenjak i rekao mi (malo je povisio glas jer je buka bila prilična) da peto poglavlje premjestim na kraj romana jer su događaji, opisani u tom poglavlju, idealni kao

vrhunac radnje, a da početak može i bez uličnog sukoba koji mu ne donosi bog zna što, pa mu, prema tome, niti ne odnosi. Nakon toga vilenjak je odletio preko Bospora, a kada smo se drugi put sreli bilo je to u mojoj sobi, za kompjutorom. Malo sam zašiljila to peto poglavlje, osnažila ga novim detaljima i premjestila prema kraju romana.

Pisanje daje ljepotu banalnosti svakidašnjice od koje se hrani i uzima, koja je krv i meso svakom književnom djelu. Pisanje je čarolija satkana od slova.

Pisanje je usamljenički posao pa često ima miris samoće i izdvojenosti od svijeta. Pisanje je intimna djelatnost koja te tjera da zaroniš duboko u sebe, da odeš na mjesta na koja se više ne želiš vratiti, da se povežeš s onima koji su ti ranili srce. Svaki roman je bolna ispovijest nastala iz tragike vlastitoga postojanja i želje da se iz svega toga izvučeš, da si spasiš život. To je postupak koji te čini ranjivim jer se razgolićuješ pred čitateljima iako ne govoriš izravno o sebi, nego nišaniš, kako je to rekao Barnes, oko vlastitih briga.

Pisanje je, kao i čitanje, način života, duhovni put, njegov najopojniji začim. Pisanje podrazumijeva čitanje, to su spojene posude, blizanci koji se ogledaju jedan u drugom.

Pišem zato što moram pisati, kao što moram raditi, jesti, mesti terasu.

Pisanje nije glamurozan posao, pisac je daleko od reflektora, uvijek u sjeni svoga pisanja. Za čitatelja nije važno kako on izgleda, čak nije od osobite važnosti je li još uvijek živ jer pisac i njegov čitatelj susreću se samo na jednom mjestu - na stranicama knjige, te olovne kutije slova koja, kada se otvori, zamiriši na čaroliju i avanturu.

